

ПРИЛАГАНЕ НА ФОРУМ ТЕАТЪР В ПРЕПОДАВАНЕТО НА ЛИТЕРАТУРА В ГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП НА ОБУЧЕНИЕ

Татяна Георгиева

*Професионална гимназия по горско стопанство
и дървообработване „Николай Хайтов“ (България)*

Резюме. В статията се представя нетрадиционният метод форум театър като инструмент за обучение в преподаването на литература в гимназиален етап. Разглеждането на теми и проблеми в часовете по български език и литература, свързани с човешкото съществуване, моралните избори, междуличностните отношения и ценностната ориентация на личността, позволява използването на различни методи в работата извън традиционното преподаване от лекционен тип. Методът форум театър е подходящ инструмент за развиване на ключови литературни компетентности, особено такива, свързани с интерпретация на художествен текст, критическо мислене и емоционална интелигентност. Авторът на статията е учител по български език и литература в ПГТСД „Николай Хайтов“ – Варна, участвал в проекта „Форум театърът – инструмент за обучение“ по европейската програма „Еразъм+“. В резултат на двегодишно сътрудничество между учители от България, Румъния, Италия, Турция, Полша и Словения се създава наръчник „Методическо ръководство – неформални учителски методи в европейския контекст“.

Ключови думи: форум театър; учебно-възпитателен процес, неформално обучение; методи на преподаване, литературни компетентности, Аугусто Боал; публика

1. Въведение

Съвременното образование налага усъвършенстване на методите за обучение и възпитание. „Безспорна характеристика на модерното обучение е използването на модели на педагогическа интеракция, които променят ролята на учителя и ученика в процеса на обучение, актуализират дейностите преподаване, учене и оценяване в нов, конструктивистки, контекст“ (Georgieva, 2018, 162).

Необходимостта да се прилагат иновативни подходи в обучението, все повече се засилва с цел повишаване ефективността на учебно-възпитател-

ния процес. Иновацията в образованието се очертава като основен метод със своята актуалност и значимост, тъй като се получава качествено ново по своя характер синтезирано познание. Съвременното обучение се стреми да надхвърли границите на традиционното преподаване, като търси интерактивни и емоционално ангажиращи методи.

2. Същност

В педагогически аспект една от най-важните функции на театъра е възпитателната. Само по себе си, театралното изкуство възпитава във взаимодействие с играта. Театърът дава специфична възможност за подпомагане формирането на положително отношение към изучаваното учебно съдържание (Kovchazova, 2014, 1 – 2). Театралните форми и средства могат да се включат непосредствено в учебно-възпитателния процес, за да активизират учениците в обучителния процес и да подпомогнат възприемането, усвояването и затвърждаването на учебния материал.

Интерактивно-ролевите стратегии, използвани от образователно-театралната система, са свързани с осигуряването на ново и атрактивно, но необходимо пространство (Nikolova, 2014, 5) – сцената на форум театъра, форма на приложен театър, разработена от Аугусто Боал, която съчетава елементи от драма, социална критика и активно участие на учениците. Основната цел на форум театъра е информиране за проблема чрез представление, след което следва форум дискусия с цел намиране на възможни пътища за изход от представените проблемни ситуации (Kunchev, 2023). Идеята е чрез театъра зрителите не само да наблюдават, а да участват активно в търсенето на решения за социални и лични проблеми. Форум театърът по своята същност е интерактивно представление, чийто фокус е да възпитава младите и възрастните зрители така, че да могат да намерят положително решение, когато те или някой друг от общността са потиснати. Новото тук е участието на зрителите, които чрез шоуто се превръщат от зрители в участници в действието (spect-actors). В театралното представление обикновено се показва проблем или конфликт в нерешена форма, като се стимулира дискусия, водена от Жокера. Той приканва публиката да предложи своята интерпретация за действащите лица в тази ситуация. Учениците (участници) са насочени към активно участие в обществен форум, провокиращ идеи и изиграване на предложеното решение, което да доведе до положителна развръзка на ситуацията. Представлението дава възможност на някого от зрителите да се намеси с репликата „Стоп!“ и да излезе на сцената. Замествайки актьора, може да предложи друг ход на действието за успешно разрешаване на конфликта.

Действащи лица във форум театъра са: актьори (професионални и непрофесионални изпълнители); зрители актьори (spect-actors); жокер (Joker); дра-

матург (сценарист); режисьор и организатори. Сюжетът на представлението трябва само да показва проблема, а не решението. Публиката трябва сама да открие своите решения.

Чрез анализ на художествени текстове в часовете по литература от различни епохи и култури учениците се насърчават да разсъждават върху универсални житейски въпроси като любов, свобода, дълг, страдание, вина и изкупление. Литературното образование стимулира емоционалната интелигентност и критическото мислене, като изгражда културна и гражданска осъзнатост. Особено внимание се отделя на връзката между личния опит на ученика и екзистенциалните теми, заложиени в творбите, което допринася за изграждането на устойчива ценностна система. В тази връзка, методът форум театър е подходящ инструмент за развиване на ключови литературни компетентности, заложиени в учебните програми за гимназиален етап.

Интерпретиране на литературен текст

Компетентности:

- разпознава основни теми, идеи и проблеми в художествени произведения;
- анализира постъпките и мотивите на героите;
- тълкува творбата съобразно жанровите и/или културноисторическите ѝ характеристики.

Прилагане на метода на форум театъра:

Учениците представят сценки от литературни творби (напр. „Хамлет“, „Изворът на Белоногата“, „Бай Ганьо“, „Немили-недраги“), в които изследват моралните дилеми на героите. Публиката може да се включи, като предлага алтернативни действия или развръзки. Формират се и се затвърждават знания за творбата, героите, културния контекст.

Естетическо възприемане и съпреживяване

Компетентности:

- проявява емпатия към героите и разбира културния и исторически контекст на техните действия;
- съпоставя с личния си опит интерпретирани в творбата ценности и норми, проблеми и конфликти и обосновава позиция по тях.

Прилагане на метода на форум театъра:

Учениците се превъплъщават в образа на героите и разиграват техните вътрешни конфликти, като напр. терзанията и етичната дилема на Хамлет (Уилям Шекспир, трагедията „Хамлет“), сблъсъка между личните убеждения и обществените очаквания (Паисий Хилендарски, „История славяно-българска“), моралния избор на Гергана (Петко Р. Славейков, поемата „Изворът на Белоногата“). Стимулират се гражданска позиция, креативност, емпатия.

Културна осъзнатост и творческо изразяване

Компетентности:

- учениците формират естетически вкус, изграждат отношение към културно-исторически явления и творят самостоятелно;
- интерпретират литературни теми.

Приложението на метода форум театър:

Чрез сцена, музика и диалог се развиват собствен стил, творчески подход, критическо мислене.

Социални и граждански компетентности

Компетентности:

- развиват умения за сътрудничество, диалог, разбиране на обществени роли и морални дилеми.

Чрез прилагането на форум театър се осмисля конфликтът, представен в литературното произведение, като го полагат в рамките на реалния живот. Учениците отстояват и обосновават позиция.

Умения за учене

Ученето се развива чрез самостоятелно и активно откриване на знания.

Чрез форум театър учениците: изследват текстовете, влизат в роли, обмислят алтернативни решения, учейки чрез действие и рефлексия.

Личностна компетентност и инициативност

Учениците изграждат увереност, умения за самоконтрол, мотивация и инициативност.

Чрез форум театър учениците: импровизират, правят предложения как да се постави проблемът, развиват лидерски качества.

Езикова грамотност и литературна компетентност

Компетентности:

- учениците анализират текстове, разпознават тропи и стилови средства и обясняват тяхната функция.

Чрез форум театър: подготвят кратка пиеса (етюд) по изучена творба, разпознават експресивни средства – метафора, метонимия, хипербола, алегория, реторичен въпрос. Усъвършенстват се езиковата грамотност и изказът на учениците.

Създаването на литературен урок с представление по модела на форум театър преминава през няколко етапа.

- Определят се целите на проекта.
- Избира се литературната творба или откъс от нея, който ще се разиграва, и проблемът, който ще се представи.
- Създава се сценарий.
- Работи се върху образите на героите и се разпределят ролите.
- Репетиционен етап.
- Форум театър – представление с дискусия.
- Осмисляне на посланието от публиката.

В подготовителния етап се провеждат екипни срещи, ръководени от учителя. Този момент кореспондира с метода на проектно базираното обучение. Прилага се педагогически подход, интегриращ съдържание от литературата с активна ролева игра. Избира се екипът, който ще представи форум театъра. В репетиционния етап се развиват актьорски и сценични умения чрез упражнения. Практиката показва, че този етап е най-забавен за учениците, освен това допринася за изграждане на екипност и сплотяване на групата. Най-вълнуващ е финалният етап – представянето с дискусия.

3. Заключение и изводи

Форум театърът стимулира междуличностни, езикови, художествени и етични компетентности. Този метод е иновативен инструмент за реализация на ключови литературни компетентности, заложи в учебните програми за гимназиален етап. Прилагането на форум театъра в обучението активира различни интелектуални, емоционални и социални умения. Това предполага успешно прилагане на този метод в обучението по литература в гимназиален етап в творби като Славейковата поема „Изворът на Белоногата“, Емилиян-Станевата повест „Крадецът на праскови“, Шекспировата трагедия „Хамлет“, Хайтовия разказ „Дърво без корен“, поемата „Честен кръст“ на Борис Христов и други.

В заключение един цитат на колектива на Ивана Бадолато, Ливия Бацу и Associazione Interculturale “Roma Porto Franco”, Италия – автори на писмената разработка „Приключения във форум театър“: „Ивана Бадолато, една от авторите на това есе, предложи в своята дипломна работа за магистър форумата като част от официалната учебна програма по преподаване за учители. Както в смисъл на реципрочност с учениците, така и за разрешаване на проблемите с потисничество, свързано с институционалните структури, при които се провежда образованието. Узаконяването на тази практика би било истинска революция в образованието“ (Gifford, 2021, 128 – 129). Същият екип от специалисти в областта на метода форум театър отправят предложение за осъществяване на сътрудничество между практиките на форум театъра в Европа, интеркултурните средства, експерименталните педагогически методи и другите социално ориентирани театрални техники. Това ще даде възможност за създаване на пространство за култивиране на личен и обществен растеж на свободата, демокрацията и творчеството (Gifford, 2021, 128 – 129).

Форум театърът е подходящ метод за обучение по литература, защото ангажира учениците емоционално и активно, насърчава критическото мислене и развива умения за интерпретация, съпреживяване и аргументация. Чрез драматизация и роля участниците не само разбират по-добре литературните герои и конфликти, но и осмислят моралните и социалните послания на произведенията в съвременен контекст.

Благодарности

Авторът благодари на проф. д.н. Снежанка Добрева Георгиева, катедра „Педагогика и управление на образованието“, зам.-декан „Акредитация“ на Педагогически факултет, председател на Методическия съвет на ШУ „Епископ Константин Преславски“, за оказаното съдействие при подготовка на настоящия доклад.

БЕЛЕЖКИ

1. Георгиева, С., 2018. Методът на проектите в контекста на обучението по български език и литература – реалности и перспективи. Образование и технологии. Edukation and Technologies. № 9/1, <http://www.edutechjournal.org>, ISSN 1314-1791, с. 162 – 168.1.
2. Ковчазова, В., 2022. Театърът като педагогическо средство. Годишник на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, Т. XXVI D, стр. 142, SSN 1314 – 6769.
3. Николова, М. Н., 2014. Стратегии на образователен театър за развитие на взаимоотношенията в училищния клас (начална училищна възраст). Автореферат за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Факултет по педагогика, Катедра „Дидактика“. София. Министерство на образованието и науката.
4. Учебна програма по български език и литература за IX клас. София: МОН, 2023. [Онлайн]. Достъпно на: <https://www.mon.bg/upload/xxxxx.pdf>
5. Кунчев, К. Методическо ръководство за обучение и прилагане на форум-театър – форма за извънкласна работа в училище. Първа част [онлайн]. 10 октомври 2023. [видян на: 4 юли 2025]. Достъпен на: <https://kunchev.blog.bg/drugi/2023/10/10/metodichsko-rykovodstvo-za-obuchenie-i-prilagane-na-forum-t.1884859>
6. Lawrence, S. (ред.) (2021). Приключения във форум театър, с уводна статия от Augusto Boal и глава „Приключения във форум театър“ от Anna Gifford. Theatre Cvete, юни 2021. Достъпен на: <https://theatretsvete.eu/wp-content/uploads/2021/06/priklyuchenia-vav-forum-teatara-prevod-1.pdf>

REFERENCES

- Vulpe, O., Tabara, A. (2016). *Forum theatre – a non-formal teaching method in European context*. Methodological guide, 24 – 36, ISBN 978-973-579-266-4.

APPLICATION OF FORUM THEATRE IN LITERATURE TEACHING AT THE SECONDARY SCHOOL LEVEL

Abstract. This article presents the non-traditional method of Forum Theatre as an educational tool in the teaching of literature at the secondary school level. Addressing themes and issues in Bulgarian language and literature classes – such as human existence, moral choices, interpersonal relationships, and the value orientation of the individual – allows for the use of diverse approaches beyond traditional lecture-based instruction. The Forum Theatre method proves to be a suitable tool for developing key literary competencies, especially those related to the interpretation of literary texts, critical thinking, and emotional intelligence.

The author of the article is a Bulgarian language and literature teacher at PGGSD “Nikolai Haitov” High School in Varna and a participant in the project “Forum Theatre – A Tool for Education” under the European “Erasmus+” programme. As a result of two years of collaboration among teachers from Bulgaria, Romania, Italy, Turkey, Poland, and Slovenia, the handbook “Methodological Guide – Informal Teaching Methods in the European Context” was developed.

Keywords: forum theatre; educational process; non-formal education; teaching methods; literary competencies; Augusto Boal; audience

✉ **Tatyana Georgieva**

Vocational High School of Forestry and Woodworking “Nikolay Haitov”

Varna, Bulgaria

E-mail: tifani_74@abv.bg